

บทบรรณาธิการ

Editorial

โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019: ความรู้หรือจะสู่ความกลัว

ทุกวันนี้ มีข่าวเกี่ยวกับพื้ณภาพนกิจผู้เสียชีวิตจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือโรคโควิด-19 บ่อยๆ ในข่าวโทรทัศน์บางช่อง ดูแล้วสะท้อนใจ ผู้เสียชีวิตถูกดำเนินการเหมือนกับจะเป็นสิ่งน่าเกลียดน่ากลัว ภาพที่เห็นคือ พิธีกรรมที่ดำเนินการเป็นแบบเร่งรีบ แตกต่างจากขนบธรรมเนียมประเพณีของไทย ซึ่งโดยปกติจะมีพิธีรดน้ำศพ พิธีสวดศพหลาย ๆ คีน จนถึงพิธีเผาหรือฝัง ซึ่งแต่ละพิธีจะมีบุคคลในครอบครัว ญาติมิตร หรือบุคคลอื่น ๆ มากมายอยู่กันพร้อมหน้า ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน และอุทิศส่วนกุศลแก่ผู้จากไป แต่ในกรณีของโรคโควิด-19 จะมีคนจากหน่วยกู้ภัยหรือจิตอาสา แต่งกายด้วยชุดป้องกันตัวเต็มรูปแบบคล้ายชุดหมอนในห้องผ่าตัดหรือชุดมนุษยอวกาศ ลำเลียงศพขึ้นเมรุ เข้าเตาเผา อาจมีการสวดเล็กน้อย แล้วก็ทำพิธีเผาศพโดยทันที บุคคลในครอบครัวหรือญาติมิตรอาจมีเพียงคนสองคนหรือไม่มีเลย เห็นแล้วนึกไม่ออกเหมือนกันว่า สังคมไทยเป็นแบบนี้ได้อย่างไร

โดยปกติ เชื้อโคโรนา 2019 จะแพร่โดยทางหายใจ ไอ จาม พูดคุย หรือโดยการสัมผัส ซึ่งเกิดจากการอยู่ใกล้ชิดกัน มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม วิธีป้องกันก็เพียงสวมหน้ากากอนามัย ล้างมือด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อ และอยู่ห่างกันเพื่อป้องกันการแพร่เชื้อจากคนหนึ่งไปสู่คนอื่น ๆ แต่เมื่อผู้ติดเชื้อเสียชีวิต กิจกรรมที่เป็นต้นเหตุกระจายเชื้อก็หมดไป ไม่มีความเสี่ยงอีกแล้ว ผู้เสียชีวิตไม่สามารถไอ จาม พูดคุย หรือสัมผัสร่างกายเพื่อทำให้เกิดการแพร่โรคได้อีกแล้ว จึงไม่ถูกหลักวิชาการใด ๆ ที่จะต้องถูกปฏิบัติด้วยความกลัวหรือความรังเกียจอีกต่อไป

จากความรู้ทางระบาดวิทยาที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้เข้าใจได้ไม่ยากว่า พื้ณภาพนกิจศพผู้เสียชีวิตสามารถดำเนินการได้ตามประเพณีไทย เพียงแตงดขั้นตอนการรดน้ำศพ ซึ่งอาจมีความเสี่ยงจากการสัมผัสสารคัดหลั่งของผู้เสียชีวิต ส่วนพิธีการทางศาสนาก็สามารถดำเนินการเหมือนศพทั่วไป การป้องกันการแพร่โรคก็เน้นสวมแมสก์ ล้างมือ แยกระยะห่าง เหมือนแนวปฏิบัติอื่น ๆ ในสังคม

เกี่ยวกับการจัดการศพผู้เสียชีวิตจากโรคโควิด-19 กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ได้เคยออกคำแนะนำสรุปได้ดังนี้

1. ศพผู้เสียชีวิตจะถูกบรรจุใส่ถุงบรรจุศพและทำความสะอาดฆ่าเชื้อภายนอกถุงบรรจุศพตามมาตรฐาน
2. หลังจากที่ญาติรับทราบแนวปฏิบัติจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข สามารถประสานวัดและอาสาสมัครหรือกู้ภัย หรือมูลนิธิ เพื่อขนศพ หรือกรณีญาติไม่มีความพร้อม โรงพยาบาลจะประสานกับทางวัดเพื่อดำเนินการขนศพไปดำเนินการฌาปนกิจ
3. สำหรับการจัดพิธีศพทางศาสนา มีข้อเสนอแนะคือ
 - การเผาศพหรือฝังศพทั้งถุงขอให้ดำเนินการในพื้นที่ที่จัดเตรียมเฉพาะ
 - ห้ามเปิดถุงบรรจุศพเด็ดขาด เนื่องจากอาจทำให้เกิดการแพร่กระจายของเชื้อโรคได้
 - ควรดำเนินการให้เสร็จสิ้นภายใน 24 ชั่วโมง หรือ 1 วัน
 - การเผาศพที่เสียชีวิตจากโควิด-19 ให้ใช้เตาเผา-ศพเท่านั้น หลีกเลี่ยงการเผากลางแจ้ง

- ควรใช้เตาเผาศพปลอดมลพิษแบบสองห้องเผาที่สามารถควบคุมอุณหภูมิในห้องเผาไม่น้อยกว่า 760 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิในห้องควันไม่น้อยกว่า 1,000 องศาเซลเซียส ตลอดระยะเวลาการเผาศพ
- ในระหว่างการเผาศพไม่ควรเปิดประตูเตาเผาศพ
- หลีกเลี่ยงการเชียศพหรือพลิกศพ
- เมื่อเผาศพเสร็จเรียบร้อยถือว่าเชื้อโรคถูกเผาทำลายไปหมดแล้ว จากนั้นให้ดำเนินการเก็บกระดูกเพื่อนำไปบำเพ็ญกุศลต่อไป
- ผู้ที่ปฏิบัติงานในพิธีเผาศพอาจไม่จำเป็นต้องใส่ชุด PPE หากไม่พบการฉีกขาดของอุปกรณ์
- ภายหลังเสร็จพิธีเผาศพเมื่อกลับถึงบ้านให้อาบน้ำสรงผม และเปลี่ยนเสื้อผ้าทันที

คำแนะนำนี้ออกเมื่อ 3 เดือนก่อน ถึงวันนี้ก็ยังนับว่าใช้ได้ เพียงแต่การกำหนดว่า “ควรดำเนินการให้เสร็จสิ้นภายใน 24 ชั่วโมง หรือ 1 วัน” ถือว่าไม่ถูกหลักวิชาการ เพราะเชื้อโรคในร่างผู้เสียชีวิตไม่สามารถแพร่กระจายได้อีกแล้ว ประกอบกับมีถุงดำห่อมิดชิด รวมทั้งมีการทำความสะอาดและฆ่าเชื้อภายนอกศพ พร้อมทั้งถูกบรรจุอยู่ในโลงศพ โอกาสที่เชื้อจะแพร่กระจายนั้น เรียกได้ว่าไม่มีเลย ยิ่งไปกว่านั้น กรณีที่ญาติต้องการเก็บศพไว้นานกว่า 1 วัน โรงพยาบาลสามารถฉีดน้ำยาฆ่าเชื้อ (ฟอร์มาลิน) ซึ่งมีฤทธิ์ฆ่าเชื้อโรคอย่างแรง ไม่มีเชื้อใดหลงเหลือให้หวาดกลัวอีกต่อไป บุคคลในครอบครัวและญาติมิตรสามารถจัดพิธีทางศาสนาได้ตามประเพณี และกรณีที่ต้องลำเลียงโลงศพ ก็เพียงสวมถุงมือเคลื่อนย้ายโลงด้วยเหตุผลด้านความสะอาดเท่านั้น ยิ่งผู้ทำหน้าที่ลำเลียงโลงศพล้วนเป็นคนมีร่างกายแข็งแรง ได้รับวัคซีนป้องกันโรคครบถ้วน ก็ไม่น่าจะจำเป็นต้องปกปิดร่างกายทุกส่วนอย่างที่เห็นในข่าว ทั้งนี้ โอกาสแพร่เชื้อจากคนตายไปสู่คนเป็นน่าจะเท่ากับศูนย์

ต้นเหตุของการแต่งชุดมนุษย์อวกาศจัดการกับศพน่าจะเป็นจากความกลัวต่อโรค และขาดความรู้เกี่ยวกับความเสี่ยงต่อการแพร่กระจายของเชื้อโรค ถ้าผู้เกี่ยวข้องมี

ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ก็คงไม่ต้องยุ่งยากในการจัดการกับศพผู้เสียชีวิตจากโรคโควิด-19 อย่างที่เห็น

ปรากฏการณ์เกี่ยวกับความกลัวแบบนี้เกิดขึ้นเมื่อสามสิบกว่าปีก่อน ตอนโรคเอดส์เริ่มระบาดใหม่ๆ มีสัปดาห์บางวัดไม่ยอมรับจาปนกิจผู้เสียชีวิตจากโรคเอดส์ เคยไปถามเขาดูเพื่อขอคำอธิบาย สัปดาห์คนหนึ่งบอกว่า เผาศพแล้ว จะมีควันและขี้เถ้าพุ่งขึ้นทางปล่องไฟเชื้อเอดส์จากศพก็จะติดไปกับขี้เถ้า พอโดนฝน เชื้อก็จะตกลงมาในชุมชน และแพร่กระจายไปจนควบคุมไม่ได้!

ในตอนนั้น โรงพยาบาลต่างๆ ไม่ยินยอมรักษาผู้ป่วยโรคเอดส์ กรมควบคุมโรคติดต่อจึงจัดการให้โรงพยาบาลบาราศนราดูรเป็นแหล่งรักษาผู้ป่วยโรคเอดส์ ทำให้มีการส่งผู้ป่วยจากจังหวัดต่างๆ ทั้งใกล้-ไกลไปรักษาในโรงพยาบาลบาราศฯ ความกลัวโรคทำให้เกิดการแบ่งแยกชั้นในโรงพยาบาล แพทย์และพยาบาลที่อยู่ในแผนกรักษาโรคเอดส์ กลายเป็นที่รังเกียจของบุคลากรแผนกอื่น ไม่ยอมให้ใช้โรงอาหารเดียวกัน มีการกีดกันไม่ให้เสื้อผ้าจากแผนกโรคเอดส์ไปตากร่วมกับแผนกอื่น เป็นต้น เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพราะความกลัวบวกกับความไม่รู้ ถึงตอนนี้ คนติดเชื้อเอดส์กับคนไม่ติดเชื้อยังนอนร่วมเตียงกันได้ ไม่มีการแพร่เชื้อหากไม่มีเพศสัมพันธ์ และหากผู้ติดเชื้อกินยารักษาเอดส์อย่างสม่ำเสมอ ก็ยังสามารถมีเพศสัมพันธ์กันได้โดยไม่มีการแพร่เชื้อ

การสวมชุดอวกาศในการจัดการกับศพ การเร่งรัดดำเนินการ (ภายใน 1 วัน) และการห้ามพิธีการสวดศพตามประเพณี ล้วนเป็นเหตุให้สังคมเกิดความตื่นกลัว ทำให้ผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเป็นที่รังเกียจของสังคม เป็นการสร้างภาพให้โรคโควิด-19 น่ากลัวจนเกินเหตุ ถ้านักวิชาการจะช่วยกันให้ข้อมูลความเสี่ยงที่ถูกต้องแก่ประชาชน การสร้างตราบาป (stigma) แก่โรคโควิด-19 ก็จะลดลง ก่อให้เกิดผลดีในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมที่จะรองรับการเปิดประเทศในเร็ววันนี้

นพ. วิวัฒน์ โรจนพิทยากร

บรรณาธิการ